

menukaart voor inspiratie

De resultaten van de Canonenquête zijn bekend. Wat blijkt? We zijn het gelukkig niet eens. De uitkomsten werden namelijk niet gepresenteerd als het einde van de discussie, maar als het begin. Gebruik dit moment daarom om met je doelgroep in gesprek te gaan over de canon! Op deze menukaart vind je voldoende suggesties om mee aan de slag te gaan. Of voeg onderdelen samen, bedenk nieuwe stellingen en zorg zo voor een nieuw programmaonderdeel! Voor meer inspiratie kijk je op canonfestival.org/#kalender. Voeg hier ook jouw evenement toe om anderen te inspireren!

jongeren & scholieren voor middelbare scholen

LESSUGGESTIE

canon van de klas

Doelgroep: brugklas, alle niveaus

Uit de enquête blijkt dat 66,9% van de respondenten het eens is met de stelling dat er meerdere Nederlandstalige canons naast elkaar kunnen bestaan. Dat betekent dat jouw klas ook een eigen canon kan samenstellen. Met deze lessenserie krijg je in vier lessen de canon van de klas in beeld. Scholieren leren wat een canon inhoudt en krijgen aanknopingspunten om een boek te vinden dat bij ze past. [Download het lesmateriaal via deze link.](#)

LESSUGGESTIE

top 2000

Doelgroep: klas 3-6

Respondenten konden zich in de enquête ook uiten over hoe een canon qua tekstgenres moet worden afgebakend. Op de vraag of ook niet-geschreven teksten (spoken word of liedjes) onderdeel kunnen zijn van de canon, antwoordt een kleine meerderheid positief. Deze lessuggestie is een variant op bovenstaande, maar laat leerlingen in plaats van met geschreven teksten met muziek aan de slag gaan. Hierbij kan vervolgens ingegaan worden op de vraag waarom een lied wel of niet zou toebehoren tot de literaire canon en wat de selectiecriteria zouden zijn. Belangrijk is hierbij om expliciet de vertaalslag te maken: wat zijn de overeenkomsten tussen de top 2000 en de literaire canon? Wat zegt dit over lees- en luisterplezier?

LESSUGGESTIE

wat is een klassieker?

Doelgroep: klas 2-3, havo/vwo, tso/aso

De resultaten van de enquête laten zien dat er een overweldigende meerderheid is die vindt dat literaire klassieken in het secundair onderwijs aan bod moeten komen. Maar liefst 97,3%! Wat vinden leerlingen hier zelf van? En wat is nu precies een klassieker? Met dit leertraject omtrent *Mariken van Nieumeghen* gaan scholieren zelf aan de slag met een literaire klassieker in de oorspronkelijke vorm en leren meer over dit concept. [Download het lesmateriaal via deze link.](#)

LESSUGGESTIE

brandaan in de onderbouw

Doelgroep: klas 3, havo/vwo, tso/aso

Opvallend is dat — volgens de resultaten — de historische letterkunde snel terrein verliest binnen de canon. *Van den Vos Reynaerde* behoudt nog de tweede plaats, maar verder dalen vrijwel alle titels. Historische letterkunde heeft dan ook geen plaats in het fictieonderwijs van de onderbouw, terwijl leerlingen deze verhalen in bewerkte vorm juist overal tegenkomen. In deze lessenserie gaan leerlingen aan de slag met *De reis van Sint Brandaan*, en maken zij onder andere vergelijkingen met andere historische bronteksten en teksten die ze zelf al kennen. [Download het lesmateriaal via deze link](#). *De reis van Sint Brandaan* is niet opgenomen in de top 100 literaire klassiekers. Aan het einde van de les kan gediscussieerd worden over waarom dit werk wel of geen plek zou moeten hebben in de top 100.

Wil je liever aan de slag met *De Reinaert* zelf? In [deze lessenreeks](#) laat je de jonge lezer kennismaken met de streken van deze vos, én andere vossen.

literatuurlijfhebbers & veellezers

voor bibliotheken, boekhandels, tijdschriften en theaters

TIP: maak gebruik van Mentimeter

ACTIVITEIT

debatavond

Een debatavond sluit goed aan bij de uitkomsten van de enquête. Bij deze activiteit zijn vaak professionele sprekers aanwezig, maar mag het publiek ook meepraten. Hier volgen enkele stellingen waarover de respondenten (uit deze doelgroep) het niet eens werden en die dus uitermate geschikt zijn om over verder te praten.

Wil je het publiek betrekken bij het gesprek?

Mentimeter is een tool waarmee het publiek vragen kan beantwoorden tijdens een event. Middels een groot scherm zijn de resultaten direct zichtbaar en inzetbaar tijdens de discussie.

ACTIVITEIT

panelgesprek

Tijdens een panelgesprek gaat een tafel met professionals in gesprek aan de hand van stellingen over de canon. Het publiek luistert vanuit de zaal naar de discussie.

STELLINGEN

- ➔ Ook makers van niet-traditionele literaire genres als *spoken word*-kunst of liedjes zouden tot de canon moeten worden gerekend.
- ➔ Een Nederlandstalige literaire canon moet streven naar genderdiversiteit.
- ➔ Een literaire canon moet een goede afspiegeling zijn van de historische werkelijkheid, en die was voor 1950 nu eenmaal mannelijker en witter van aard.
- ➔ In het onderwijs is leesplezier belangrijker dan een verplichte leeslijst met canonieke werken.

studenten & academici

voor studieverenigingen, universiteiten
en andere wetenschappelijke instanties

TIP: maak gebruik van
 Mentimeter

ACTIVITEIT

debatavond

Een debatavond sluit goed aan bij de uitkomsten van de enquête. Bij deze activiteit zijn vaak relevante academici aanwezig, maar mag het publiek ook meepraten. Hier volgen enkele discussievragen naar aanleiding van de uitkomsten van de enquête.

ACTIVITEIT

panelgesprek

Tijdens een panelgesprek gaat een tafel met academici in gesprek aan de hand van stellingen over de canon. Het publiek luistert vanuit de zaal naar de discussie.

DISCUSSIEVRAGEN

- ➔ 79,5% vindt dat (fragmenten van) literaire klassiekers en literatuurgeschiedenis een plaats moeten hebben in alle richtingen van het secundair onderwijs. In 2002 was een meerderheid voor het voorschrijven van een verplichte leeslijst, maar in 2022 wordt dat juist als contraproductief gezien: in plaats daarvan wordt veelal gesproken in termen van motiveren en het aanwakkeren van leesplezier. Als leesplezier belangrijker wordt gevonden dan een verplichte leeslijst, wat is dan de rol van de canon in het onderwijs?
- ➔ Uit de toelichtingen bij de vraag over genderdiversiteit binnen de canon, blijkt dat er consensus bestaat over het feit dat literaire kwaliteit het belangrijkste criterium voor canonisering moet zijn. Hoewel de antwoorden bij deze vraag uiteenlopen, is het aantal mensen dat een genderdiverse canon wil groter dan de groep die dit niet noodzakelijk acht. Als een quotum geen optie is volgens het brede publiek, hoe bereiken we dan wel deze gewenste diversiteit?
- ➔ Een meerderheid van 45,89% van de respondenten geeft aan dat de canon geen vast aantal werken moet hebben. Wie bepaalt er wanneer een werk tot de canon behoort?
- ➔ 64% van de respondenten geeft aan voorstander te zijn van een cultureel-diverse canon. In de opmerkingen wordt aangegeven dat door middel van debat over de literaire canon de mogelijkheid zich voordoet om *literatuurhistorische amnesie* (gecreëerd door onterechte selectieprocessen) kritisch tegen het licht te houden en zodoende de deur te openen naar een canon waarin grotere diversiteit zichtbaar is. Wordt op deze manier de canon niet gebruikt als politiek instrument? En zo ja, is dat problematisch?
- ➔ Hoe ouder de respondent, hoe groter de kans dat hij de canon ziet als een fundament van een collectief geheugen. Hoe jonger, hoe meer geneigd de canon als een educatief instrument te zien of als aanzet tot reflectie, bron voor debat en aanzet tot dialoog. Wat betekent die verdeeldheid tussen jong en oud voor de inhoud van de canon? En wiens opvattingen moeten er centraal staan in het (academisch) onderwijs?

spreekers

Hier vind je relevante sprekers uit het literair-wetenschappelijke en het letterkundige veld, die graag verder praten over de canon. Deze sprekers zijn geschikt voor de doelgroepen 'literatuurliehebbers & veellezers' en 'studenten & academici'.

Isabel Hoving

is schrijver en cultuurwetenschapper (Universiteit van Amsterdam, Antwerpen en Leiden). Ze doceerde en publiceerde vele boeken en artikelen over interculturalisering, dekolonisatie, gender en seksualiteit in cultuur en kunst — en in video games. De laatste jaren schreef ze ook over de vraag hoe kunst en populaire media reageren op de klimaatcrisis. Ze laat al deze thema's graag terugkomen in haar filosofische fantasy-romans, zoals o.a. *De gevleugelde kat* (beste 12+ jeugdroman 2002), en *De een na laatste dood van het meisje Capone*. "Want we hebben de creatieve verbeelding nodig om een uitweg te vinden uit de grote problemen van deze tijd — wetenschap en politiek kunnen dat niet alleen".

- Prijs: gratis
- Contact: isabelhoving@freedom.nl

Gaston Franssen

is hoogleraar Nederlandse letterkunde en intermedialiteit aan de Universiteit van Amsterdam. Hij doet onderzoek naar de manieren waarop literatuur en schrijverschap veranderen onder invloed van mediatisering en commercialisering. Franssen publiceerde eerder over literaire beroemdheid, literaire fancultuur en de relatie tussen literatuur en gezondheid.

- Prijs: € 200,-*
- Contact: g.e.h.i.franssen@uva.nl

Laurens Ham

is docent-onderzoeker Moderne Nederlandse Letterkunde, essayist en dichter. Hij publiceerde twee non-fictieboeken en één dichtbundel, *Mijn grote schuld* (2017). Eind 2022 verschijnt een nieuw boek over poëzie lezen en schrijven binnen de reeks *Woor-den temmen*. Hams onderzoek en onderwijs draaien vooral om de relatie tussen kunst en politiek. Als het om het canondebat gaat, is hij vooral geïnteresseerd in vragen als: wie bepalen de grenzen van de canon en waarom? Hoe divers en inclusief moet en kan een canon zijn? Is het mogelijk om een canon voor het hele Nederlandse taalgebied te ontwerpen, of sluit je daarmee mensen en teksten uit?

- Prijs: € 200,-*
- Contact: l.j.ham@uu.nl

Saskia Pieterse

is publicist en zelfstandig onderzoeker. Ze is gespecialiseerd in vraagstukken over (het gebrek aan) diversiteit in de literaire canon. Ze schreef in De Groene Amsterdammer over de eenzijdigheid van de Nederlandse leeslijst. Voor het literatuurfestival Read My World nam ze deel aan een panel dat zich boog over de vraag: 'De Nederlandse canon is overweldigend wit — eeuwen van migratie en (de)kolonisatie ten spijt. Hoe is dat zo gekomen en waarom verandert er zo weinig?' Als onderzoeker stond ze mede aan de wieg van een database die de diversiteit van literaire personages in beeld brengt, de Personagebank.

- Prijs: € 200,-
- Contact: spieterse76@gmail.com

Yra van Dijk

is modern letterkundige, essayist en recensent en gasthoogleraar verbonden aan de Universiteit Leiden. Ze publiceerde boeken en essays, onder andere over het werk van Arnon Grunberg, Astrid Roemer, Andreas Burnier en de millennial-roman. In 2022 was zij visiting professor aan Cape Town University, en in 2023 verschijnt haar studie af over de Nederlands-Caribische literatuur.

- Prijs: € 200,-*
- Contact: y.van.dijk@hum.leidenuniv.nl

Sander Bax

werkt als universitair hoofddocent Literatuurwetenschap, Cultuurgeschiedenis en Vakdidactiek Nederlands en als vice-decaan onderwijs bij Tilburg School of Humanities and Digital Sciences. Hij is lid van het Meesterschapsteam Nederlands. Hij publiceerde *De taak van de schrijver* (2007), *De Mulisch Mythe* (2015) en *De Literatuur Draait Door* (2019). Momenteel werkt hij aan een monografie over het literaire schrijverschap in de twintigste eeuw, de biografie van schrijver Bernlef en aan onderzoek naar didactiek voor (historisch) literatuuronderwijs. Samen met collega's van het Tilburg Center of the Learning Sciences zet hij zich in voor het opleiden en professionaliseren van docenten en het stimuleren van onderwijsonderzoek voor en door docenten.

- Prijs: gratis
- Contact: p.a.bax@tilburguniversity.edu

Lars Bernaerts

doceert moderne Nederlandse letterkunde aan de Universiteit Gent. Hij geeft les over literatuur uit de negentiende, twintigste en eenentwintigste eeuw. Zijn onderzoek en publicaties richten zich op de analyse van verhalen, experimentele naoorlogse literatuur en de hedendaagse roman uit Nederland en Vlaanderen.

- *Prijs: gratis*
- *Contact: lars.bernaerts@ugent.be*

Kim Schoof

Kim Schoof studeerde Nederlandse literatuur en filosofie en werkt aan de Open Universiteit aan een proefschrift over autobiografische literatuur vandaag de dag. Dat proefschrift gaat lang niet alleen over Nederlandse maar ook over andere Europese en Amerikaanse auteurs, denk aan Édouard Louis en Maggie Nelson. Haar stukken over literatuur, filosofie en beeldende kunst verschijnen in academische tijdschriften maar ook in onder meer *De Groene Amsterdammer*, *De Witte Raaf*, *Hollands Maandblad* en *Wijsgerig Perspectief*. Bij *De Nederlandse Boekengids* is ze naast auteur ook redacteur. Ze doceert graag, vindt het leuk om gesprekken te leiden en geeft lezingen op podia en festivals.

- *Prijs: € 250,-**
- *Contact: kim.schoof@ou.nl*

Esther Op de Beek

is universitair docent Moderne Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit Leiden. Ze promoveerde aan de Radboud Universiteit Nijmegen op de literaire waarden en normen in boekrecensies in de Nederlandse kranten tussen 1945–2005. Op de Beek doet onderzoek naar recente Nederlandse (reis)literatuur en de circulatie van dominante geluksnarratieven in romans. Ze is lid van de redactie van wetenschappelijk tijdschrift *Nederlandse Letterkunde* (AUP)

- *Prijs: gratis*
- *Contact: e.a.op.de.beek@hum.leidenuniv.nl*

Jeroen Dera

is universitair docent Nederlandse Letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij is gespecialiseerd in de thema's literatuuronderwijs (vooral op middelbare scholen), literaire jeugd-cultuur en Nederlandse poëzie van de 20e en 21e eeuw.

- *Prijs: gratis*
- *Contact: j.dera@let.ru.nl*

Aafje de Roest

promoveert op culturele identiteitsvorming onder Nederlandse jongeren in online Nederlandse jeugd-cultuur. Daarbij concentreert ze zich vooral op hedendaagse Nederlandse hiphop en de invloed daarvan op jongeren. Ze pleit voor integratie van hiphop in het literatuur- en burgerschapsonderwijs.

- *Prijs: gratis*
- *Contact: f.a.de.roest@hum.leidenuniv.nl*

Marita Mathijssen

is emeritus hoogleraar Nederlandse literatuur aan de Universiteit van Amsterdam. Zij heeft onlangs een boek geschreven over wat er werkelijk gelezen werd in de negentiende eeuw. Daarin laat ze de 'canon' los. Maar tegelijk is zij een voorstander ervan dat leerlingen kennismaken met literatuur uit alle tijdperken van het Nederlands. Zij heeft er zelf veel aan gedaan die onder de aandacht te brengen, onder andere door hertalingen te maken en bloemlezingen. Ook biografieën van schrijvers met een interessant leven kunnen daaraan bijdragen. Zij schreef een biografie van Jacob van Lennep en is nu bezig aan een biografie van Betje Wolff. In essays heeft zij geregeld een pleidooi gehouden voor de waarde van het lezen.

- *Prijs: € 250,-**
- *Contact: mathijssen@uva.nl*

Sprekers hebben de mogelijkheid om een reiskostenvergoeding te vragen.

* Voor deze spreker geldt een reductietarief voor studenten-initiatieven of niet-gesubsidieerde maatschappelijke instellingen. Neem contact op om te overleggen over de prijs.

lijstjes & leestafels

Niet in gesprek gaan met de lezers, maar wél aandacht besteden aan de verse resultaten van de canonenquête? Dat kan! Hier vind je verschillende lijsten met relevante boeken en auteurs om een themakast, leestafel of etalage mee in te richten. Deze lijsten kunnen ook goed gebruikt worden voor een (thema)-leesclub of soortgelijke activiteit.

Het gratis promotiemateriaal van het Canonfestival kun je [hier](#) downloaden.

TOP 10

De Nederlandstalige literaire canon

---

1. *Max Havelaar*
Multatuli
2. *Van den vos Reynaerde*
Willem die Madocke maakte
3. *De avonden*
Gerard Reve
4. *De donkere kamer van Damokles*
Wilem Frederik Hermans
5. *Het verdriet van België*
Hugo Claus
6. *De ontdekking van de hemel*
Harry Mulisch
7. *Nooit meer slapen*
Willem Frederik Hermans
8. *De Kapellekensbaan*
Louis Paul Boon
9. *De aanslag*
Harry Mulisch
10. *Bezonden rood*
Jeroen Brouwers

TOP 10

Werk van vrouwelijke auteurs

---

1. *Oeroeg*
Hella S. Haasse
2. *Het Achterhuis*
Anne Frank
3. *De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart*
Betje Wolff en Aagje Deken
4. *Heren van de thee*
Hella S. Haasse
5. *Het bittere kruid*
Marga Minco
6. *Eva*
Carry van Bruggen
7. *De wetten*
Connie Palmen
8. *Eenzaam avontuur*
Anna Blaman
9. *Het woud der verwachting*
Hella S. Haasse
10. *De tweeling*
Tessa de Loo

TOP 10

Werk uit de 21ste eeuw

---

1. *Grand Hotel Europa*
Ilja Leonard Pfeijffer
2. *Tirza*
Arnon Grunberg
3. *De avond is ongemak*
Marieke Lucas Rijneveld
4. *Oorlog en terpentijn*
Stefan Hertmans
5. *De helaasheid der dingen*
Dimitri Verhulst
6. *Sprakeloos*
Tom Lanoye
7. *Joe Speedboot*
Tommy Wieringa
8. *De engelenmaker*
Stefan Brijs
9. *Het huis van de moskee*
Kader Abdolah
10. *De tweeling*
Tessa de Loo

TOP 10

Jeugdliteratuur canon

---

1. *Kruistocht in spijkerbroek*
Thea Beckman
2. *De brief voor de koning*
Tonke Dragt
3. *Puk van de Petteflet*
Annie M.G. Schmidt
4. *Jip en Janneke*
Annie M.G. Schmidt
5. *Koning van Katoren*
Jan Terlouw
6. *Lampje*
Annet Schaap
7. *Oorlogswinter*
Jan Terlouw
8. *Uit het leven van Dik Trom*
C. Joh. Kieviet
9. *Minoes*
Annie M.G. Schmidt
10. *Allemaal willen we de hemel*
Els Beerten

TOP 10

Werk van auteurs uit voormalige koloniale gebieden

---

1. *Wij slaven van Suriname*
Anton de Kom
2. *Dubbelspel*
Frank Martinus Arion
3. *Max Havelaar*
Multatuli
4. *Hoe duur was de suiker?*
Cynthia McLeod
5. *De morgen loeit weer aan*
Tip Marugg
6. *De stille plantage*
Albert Helman
7. *Oeroeg*
Hella S. Haasse
8. *Mijn zuster de negerin*
Cola Debrot
9. *Sarnami, hai*
Bea Vianen
10. *De stille kracht*
Louis Couperus